

Baltiansaksalaisia esivanhempia 2. – Sass, Schulman

Eila Passoja 5/2023

Tässä esitetyt isoisäni Weikko Walldénin isän puoleiset yhteydet balttisukuihin ovat:

- isän isän äidin äiti **Helena Juliana Schulman** (1733-1809)
- isän isän äidin äidin äiti **Margareta Helena Sass** (1708-1768)

Suomen Ritarihuoneen sivulla **Sass-suvusta** kirjoitetaan: "Ursprunget är oklart men mycket talar för Sachsen. Den äldste i Baltikum kände bärare av namnet var en Henrik Sass, vilken räknas som släktens stamfar, förlänades 1453 med godset Kabbil på Ösel. I Sverige naturaliserades ätten 1645 och introducerades på riddarhuset 1650 under nr 382 och fortlevde till 1874."

Sass- suvusta löytyy runsaasti tietoa:

Elgenstierna https://www.adelsvapen.com/genealogi/Sass_nr_382

Suomen Ritarihuone https://www.ritarihuone.fi/fi/ritarihuoneesta/suvut_ja_vaakunat/view-166684-10834

Genealogisches Handbuch der Oeselschen Ritterschaft:

Genealogisches Handbuch der Baltischen Ritterschaften Teil 1, 2: Livland: Saß

<https://daten.digitale-sammlungen.de/~db/bsb00000559/images/index.html?fip=193.174.98.30&seite=222&pdfseitentext=Genealogisches%20Handbuch%20der%20Baltischen%20Ritterschaften%20Teil%203,1:%20Kurland:%20Sa%C3%9F>

Saß (Adelsgeschlecht) [https://de.wikipedia.org/wiki/Sa%C3%9F_\(Adelsgeschlecht\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Sa%C3%9F_(Adelsgeschlecht))

Tiedot varhaisista **Sass**-esivanhemmista ovat jokin verran epäselviä, varmaa sukujohtoa ei tunneta, mutta eri lähteistä löytyy tällaisia tietoja:

Heinrich von Sass toimi Riian arkkipiispan läänitysmiehenä 1417. Hänellä mainitaan olleen poika nimeltä **Heinrich**, joka sai läänitykseksen Saarenmaan Kappilin (Cappil).

Nuoremasta **Heinrichistä** kertoo saksalainen Wiki näin: „Das Geschlecht erscheint urkundlich zuerst mit *Hinrik Saß*, der seit 22. Mai 1453 Pfandherr zu Cabbil auf Oesel war und mit dem auch die gesicherte und durchgängige Stammreihe beginnt. Cabbil, das lange Zeit in Familienbesitz war, trägt noch heute den auf die Familie zurückführenden Namen *Sassi* bzw. **Sassi möis**.“

Suvun omistuksessa Heinrichille läänitetty Saarenmaan Kappilin eli Sassin kartano näyttäisi olleen 1600-luvun loppupuolelle asti. Valjalan kihlakunnassa sijaitsevasta Sassi möisistä löytyy vain vähän tietoja Viron kartanoiden tiedostosta. https://et.wikipedia.org/wiki/Sassi_m%C3%B5is

Heinrich Heinrichinpoika Sassilla oli poika **Johan**, jolla puolestaan oli useita poikia. Johanilla oli läänityksenä myös **Sassenhof** (nykyään Riian kaupunginosa). Tästä tilasta käytiin oikeustaisteluja usean sukupolven ajan, mutta se päättyi lopulta 1670 esi-isä **Henrik Henrikinpoika von Sassille**. (Aatelisista ei yleensä käytetä isännimeä, patronyymiä, mutta Sass-suvussa on sen verran monta samannimistä esi-isää, että selvyyden vuoksi käytän sitä nyt tässä)

Sass -suku on kirjattu **Saarenmaan, Mitaun (Liettua)** sekä **Riian** ritarihuoneisiin ja löytyy Saarenmaan, Liivinmaan ja Kuurinmaan aatelismatrikkeleista.

Elgenstierna kirjaa sukujohdon ensimmäiseksi esi-isäksi **Filipin von Sassin**, joka oli naimisissa **Elisabet von Vietinghoffin** kanssa. Filipin merkitään kuolleen 1613. Heidän poikansa **Henrik Filipinpoika** (n. 1612-1660) aateloitiin ja naturalisoitiin Ruotsin Ritarihuoneessa v. 1645 nimellä **Sass**, kun Riian maaneuvosto ja Aatelissäätö todistivat, että Sass -suku kuului keskiaikaiseen aateliin ja hän vahvasti aateluutensa maksamalla Ritarihuoneelle 30 taaleria. Hän toimi Riian linnan komendanttina 1649- ja Pähkinälinnan (Pähkinäsaarella Laatokan lähellä Nevajoen niskassa) käskynhaltijana 1655-.

Henrik Filipinpoika sai Norrköpingin päätöksen ehdoilla 1646 eliniäkseen Tenholan Ovanmalmin, Fastarbyn, Kullaan tilat omistukseensa. Asumakartanokseen ja säteritilakseen Henrik otti vaimonsa **Elin Slangin** kotitilan Perniön Mälkkilän.

Henrik Henrikinpoika Sass (- 1684) toimi esi-isiensä tavoin sotilaana, viimeksi everstiluutnanttina Taalainmaan levottomuuksissa 1675. Henrikin ensimmäinen vaimo **Margareta Ogilvie** kuoli 1677 miehen ollessa sodassa. Leskeksi jäänyt Henrik muutti Ruotsiin, missä avioitui toisen kerran. Hänet on haudattu Byn kirkkoon Taalainmaalle.

Esiäiti **Margareta** kuului **Ogilvien** skottisukuun, joten *tässä Sass-suvussakin yhdistyvät balttiansaksalais- ja skotti-juuret*. Jo Margaretan **Patrik-isän** (1606-1674) kohdalta löytyy yhteys Sass-sukuun. Patrik oli upseerina samassa Turun läänin tykistörykmentissä, missä Henrik Sass palveli, ja aikanaan sijoitettuna majurina Riikaan. Hänellä oli tiluksia mm. Narvan alueella ja hän toimi käskynhaltijana Käkisalmen läänissä 1660-. Patrik-isän kolmas vaimo oli **Margaretan puolison Henrik Henrikinpojan sisar Helena Henrikintytär Sass**, joka oli siis **Margaretan äitipuoli ja samalla käly**.

Margareta avioitui Henrikin kanssa vuonna 1658. Hänen vanhempansa olivat avioituneet 1630 ja Margareta oli perheen neljäs lapsi. Jos hän on avioituessaan ollut alle 20-vuotias, on hän syntynyt joskus 1630- ja 40- lukujen vaihteessa. Henrikin ja Helenan äiti Elin Slang kuoli noin vuonna 1640 ja Helena avioitui Patrik Ogilvien kanssa ennen vuotta 1656, siis vain pari vuotta Henrik-veljen ja Margaretan avioitumista aiemmin. Näyttäisi siltä, että kälykset olivat suhteellisen saman ikäisiä. Äitipuolisuhde selittynee sillä, että Helena Sass oli Patrik Ogilvien, joka oli syntynyt jo vuonna 1606 ja nyt avioituessaan 50-vuotias, kolmas vaimo, kun taas Margareta Ogilvie oli Henrik Sassin ensimmäinen vaimo. Henrik Sass on kirjattu vänrikiksi 1645 ja avioitui Margaretan kanssa vuonna 1658, jolloin hänen voi arvella syntyneen 1630-luvun alkupuolella. Tuohon aikaan oli tyypillistä, että aatelispojat kirjattiin armeijan rulliin jo teini-iässä ja he avioituivat naisia iäkkäämpinä, jolloin olivat jo vakiintuneet urallaan.

Tästäkin suvusta löytyy merkintöjä kirkossa tapahtuneesta penkkitaistelusta kuten **von Vegesack**-suvusta. *Sassit-sukuseuran* kesäretkeltä kerrotaan näin:

"Perniö ja sen jokakesäiset Laurin markkinat ja siellä esitettävä Aatelisen kunnia - kotiseutunäytelmä houkutteli 22 osallistujaa... Halikon kirkonkirjassa vuodelta 1661 sanotaan, että Perniön kirkossa ei ollut riitoja, ennen kuin vapaasukuinen **Henrik Henrikinpoika Sass** tuli kirkkoisännäksi. Kirkkoisännyyden perusteena ei ollut niinkään hänen suosionsa kansan keskuudessa, kuin Melkkilän kartanon runsaat lahjoitukset. Henrik tappeli miekoin Perniön kirkossa paikasta ensimmäisessä penkkirivissä Hämeenkylässä Henrik Sabelstjerna vastaan. Harjaantuneempaan miekkamieheen hän valloitti paikan

Perniön harrastajateatteriryhmä valmisti Jukka Päivärinnan johdolla kirkkotappelusta erityisen esityksen, jota näytellään vuosittain Pyhän Laurin kirkossa Laurin markkinoilla. Sukuyhdistykselle historiaa selosti kotiseutuneuvos Antero Peijonen. Hänen juhlallinen ilmoituksensa näytelmän päätyttyä hämmästytti markkinaväkeä: "muut saavat poistua, Sassin suku jää kirkkoon".

<https://www.sassit.fi/tapahtumat/kesaretket/pernio-2009/>

Henrikin ja Margaretan poika **Reinhold Sass** (1670-1717) toimi myös sotilaana, viimeksi Hämeen läänin tykistörykmentin kapteenina. Hän jäi vangiksi Viipurissa 1710 ja päätyi Dimianskiin Siperiaan, missä kuoli 1717. Hänellä oli puolisonsa **Anna Magdalena Boije af Gennäsin** kanssa kaksi lasta, Carl Henrik ja esiäitimme **Margareta Helena**, joka avioitui 1726 toiseen balttisukuun kuuluneen **Otto Christoffer Schulmanin** kanssa.

<https://www.geni.com/people/Reinhold-Sass/6000000000037312254>

Ennen kuin ryhdyn käsittelemään **Schulman**-sukua pieni sivuhuomio: Sass-suvun laajuudesta saa kuvan suvun omistamien tilojen luettelosta. Siinä on kirjattuna Baltian, Preussin ja Suomen tilat, joista osa oli suvun omistuksessa vielä 1900-luvun alussa. Tummennettuna on meidän sukuhaaran omistuksessa olleet tilat. [https://de.wikipedia.org/wiki/Sa%C3%9F_\(Adelsgeschlecht\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Sa%C3%9F_(Adelsgeschlecht))

Baltikum

- **Oesel: Cabbil/Kabbil**, Jöör, Käsel, Kalli, Karridahl, Kasti, Laimjall, Laugo, Lodenhof, Metzküll, Murratz, Nurms, Sandel, Tammimois und Töllist
- **Livland: Klauenstein, Sassenhof** und Tegasch im lettischen Distrikt, sowie Lannemetz und Restfer ist estnischen Distrikt
- Kurland: Alt Abgulden, Arishof, Angstuppen, Groß Autz, Brüggen, Buschhof, Dserwen, Dubena, Elkesem, Ellern, Groß Ilmajen, Kummeln, Laidsen, Neuhaus, Poperwahlen, Puhnen, Neu Sahten, Saßmacken, Scheden (1737 ha), Schönheyden, Sillen, Skurben, Weesen und Zunzen

Preußen

- Schlesien: Borislawitz, Chrost, Groß und Klein Ellguth, Gieraltowitz, Hilbertsdorf, Stubendorf sowie Ober und Nieder Walzen
- Ostpreußen: Kattreinen, Komalmen (230 ha) und Lengainen (300 ha)

Schweden/Finnland

Mälkkilä und Ovanmalm

*Ja vielä sivuhuomio eräästä **Boije af Gennäs-suvun** esi-isästä ja hänen tyttäristään, esiäideistä, jotka liittyvät Baltiaan:*

Göran Boije af Gennäs (- 1617), edellä mainitun **Reinhold Sassin** puolison **Anna Magdalena Boije af Gennäs**in kaukainen setä toimi keskeisissä tehtävissä Liivinmaan hallinnossa ja puolustuksessa 1500-luvun lopussa, jolloin venäläiset, „moskoviitit“ eli tsaari Iivana Julman joukot uhkasivat aluetta yhdessä tsaarin Liivinmaan kuninkaaksi julistaman Tanskan Maunu-herttuan kanssa. Göran toimi eri vaiheissa mm. lähettiläänä Ranskassa, Suomen sotajoukkojen ylipäällikkönä, Liivinmaan sekä Tallinnan kaupungin ja linnan käskynhaltijana, Viipurin, Savonlinnan ja Käkisalmen linnoitusten ylipäällikkönä, sekä rauhanneuvottelijana ja Täyssinän rauhan solmijana ja allekirjoittajana 1595. Hän oli kuningas Sigismundin mies ja menetti virkansa ja omaisuutensa Kaarle herttuan syrjäytettyä veljenpoikansa. Hän pääsi kuitenkin Kaarle-kuninkaan suosioon, jolloin virat ja varat palautettiin. Elämänsä aikana hän oli siis monessa mukana, mutta hänen on merkitty kuolleen kotonaan Pohjan kunnassa Gennäs in tilallaan 7.12.1617 yöllä kello kahden ja kolmen välillä. Hänet on haudattu Pohjan kirkkoon. Göranin kaksi tytärtä, **Karin** ja **Märta** syntyivät Tallinnassa ja ovat molemmat esiäitejäni, Karin isäni kautta ja Märta äitini **Walldén**-linjan kautta (Stålmarm – Lindelöf – Muir/Myhr – Horn af Åminne – **Brummer** – Forssell – Brunou – Tandefelt – Walldén).

Ja nyt pääsen käsittelemään Schulman-sukua:

Ätten skall enligt en familjetradition hava inkommit till Estland med konung Valdemar Seier, då denne i början av 1200-talet erövrade detta land. Godset Thomel på ön Ösel torde tillhört medlemmar av ätten redan 1323 såsom län, men blev 1495 av ordensmästaren Volter von Plettenberg skänkt under frälse villkor till Henrik Schulman, ättens förste med säkerhet kände stamfader.

[Gustaf Elgenstierna](#), Den introducerade svenska adelns ättartavlor. 1925-36

Schulman

Elgenstierna https://www.adelsvapen.com/genealogi/Schulman_nr_176

Suomen Ritarihuone https://www.ritarihuone.fi/fi/ritarihuoneesta/suvut_ja_vaakunat/view-166684-10841

Ruotsin Ritarihuone <https://stage.riddarhuset.se/blog/att/schulman/>

Schulman-sukuseura [SCHULMAN | Släktföreningen Schulman rf. Stiftad 1938. \(schulmans.net\)](#)

Schulman (suku) [https://www.wikiwand.com/fi/Schulman_\(suku\)](https://www.wikiwand.com/fi/Schulman_(suku))

Hyödynnän tässä Jyrki Koulumiehen *Schulman-sukuseuran* sivuille päivittämää sekä *WikiWandiin* kirjattuja tekstiä.

Schulman on vanha Baltian alueelta peräisin oleva saksalainen ritarisuku, joka todennäköisesti saapui Baltiaan ristiretkelijänä saksalaisen ritarikunnan jäsenenä. Siitä, mistä ja milloin Schulman-suvun jäsenet ovat Saarenmaalle saapuneet ei ole tietoa. Varmuudella tiedetään, että ritarihuoneille kirjattujen sukuhaarojen esi-isä oli 1400-luvun lopulla Saarenmaalla elänyt ja toiminut **Heinrich Scholman**, josta on kirjallinen dokumentti vuodelta 1495.

Suku on vanhaa muinaisaatelia, jonka aateloinnista ei ole säilynyt kirjallisia dokumentteja. Se tiedetään, että suku oli kirjoilla Viron ritarihuoneessa numerolla 50, Liettuan ritarihuoneessa numerolla 51 ja Saarenmaan ritarihuoneessa numerolla 82. Suvun vaakuna on yksinkertainen ja puhdaspiirteinen musta kolmio, joka viittaa siihen, että vaakuna on erittäin vanha. Nykyisin Suomen suku koostuu päämieshaarasta ja neljästä nuoremmasta haarasta, joista neljännen ja nuorimman haaran edustajat ovat käyttäneet vuodesta 1940 lähtien suomennettua nimeä Koulumies.

Lokakuun 7. päivänä 1495 Saksalaisen ritarikunnan maamestari Wolter von Plettenberg myönsi *Thomelin* tilan ritarikunnan jäsenelle **Heinrich Scholemanille**, nimi esiintyi myös kirjoitusasussa **Schuleman**. Thomelin tila kuului Saarenmaan itäpäässä, Muhun saarta vastapäätä olevan Pöiden ritarikuntalinnoituksen alaisuuteen. Läänityksen myöntämistä perusteltiin ansioilla sodassa. Sotasankaruutta Heinrich Scholeman on voinut osoittaa 1480-luvulla, jolloin ritarikunta oli käynyt edellisen sotansa, silloin Moskovan suurruhtinaan livana III joukkoja vastaan.

Suvun 1400-luvulla Saarenmaalla eläneen kantasän **Heinrich Scholmanin** jälkeläiset elivät ja toimivat entistä tiiviimmin Ruotsin kruunun palveluksessa. Sukulinja Heinrichista ei ole täysin varma. Suvun perinteisiksi etunimiksi muotoutuivat noina vuosina **Tönnnes (Anton)** ja **Otto** ja perinne jatkui 1900-luvulle asti. 1600-luvulle tultaessa suvun jäsenten hallinnassa oli samanaikaisesti maaomaisuutta Virossa, Ruotsissa ja Ruotsin itäisessä maakunnassa Suomessa entistä useammin. Samaan aikaan perinteisten sotilasammattien harjoittajien rinnalle tuli hallintomiehiä.

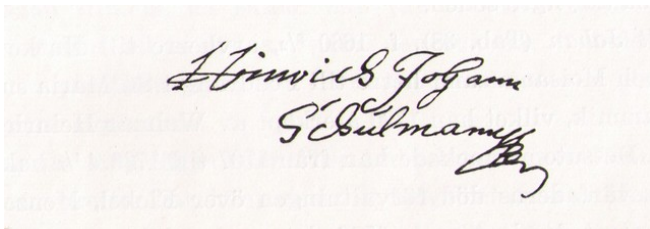
Sukuvaakunat St Nikolain eli Nigulisten kirkossa Tallinnassa

Kornetti, asessori **Otto (II) Schulmanilla** (- 1651) ja hänen vaimollaan **Barbara Helena von Taubella** (- n 1650) oli viisi lasta. Otto osallistui Kustaa II Aadolfin joukoissa 30-vuotiseen sotaan ja oli vuonna 1625 Räävelissä (Tallinnassa) mukana edustamassa Virumaan aatelistoa kuningatar Kristinan seurueessa. Hän omisti Kupnalin kartanon Virumaalla ja oli ensimmäinen Schulman, jolla

oli läänityksiä myös Suomessa, Onkamaan kylä Vehkalahden och Järvenkylä Virolahden pitäjässä. Kupna möis https://et.wikipedia.org/wiki/Kupna_m%C3%B5is

Majuri **Otto (III) Schulman** (1620-1699) osallistui vuonna 1697 valtiopäiville Tukholmassa. Hän oli naimisissa **Anna von Woframsdorfin** (- 1688) kanssa.

Heidän poikansa Viipurin läänin rakuunarykmentin majuri **Hinrich/Henrik Johan Schulman** (-1713) osallistui mm. Kaarle XI:n sotaan Preussissa sekä Suureen Pohjan sotaan. Hänen vaimonsa oli **Anna Dorothea Elert/Eilert** (- 1711). Perhe asui nähtävästi Suomessa, missä venäläiset joukot hävittivät maata 1710 tapahtuneen Viipurin antautumisen jälkeen. Henrik kuoli taistelussa v. 1713. Kasakat veivät perheen 12-vuotiaan pojan **Carl Fredrikin**, eikä hänestä sen jälkeen kuultu mitään.

A handwritten signature in cursive script, reading "Hinrich Johan Schulman". The ink is dark, and the paper appears aged and slightly yellowed.

Schulmanin suomalaisen sukuhaaran kantaisänä voidaan pitää aivan 1600-luvun lopulla syntynyttä **Heinrich Scholmanin** pojan pojan pojan pojan pojan pojan poikaa luutnantti **Otto Christopher Schulmania** (1698-1771), Carl Fredrikin isoveljeä, joka oli liittynyt Uudenmaan tykistörykmenttiin jo vuonna 1711, vasta 13-vuotiaana poikana. Hän erosi palveluksesta rauhansopimuksen jälkeen vuonna 1726 luutnanttina ja siirtyi asumaan Lautsian ratsutilaa Hauholla.

<https://schulmans.net/historia/lautsia-gard-det-schulmanska-familjegodset/>

Ensimmäisen vaimonsa kuoltua **Otto Christoffer** avioitui uudelleen **Margareta Helena Sassin** (1708 – 1768) kanssa. *Tässä avioliitossa yhtyy siis kaksi baltiansaksalaista Suomeen siirtynyttä sukua.* <https://www.geni.com/people/Otto-Christoffer-Schulman/6000000000037415375>

Lautsian tila oli jäänyt huonoon kuntoon venäläisten miehityksen jälkeen ja siksi tilalle saatiin verohelpotuksia. Vuonna 1738 Otto matkusti Tukholmaan ja osallistui siellä valtiopäiville, ilmeisesti erehdyksessä, sillä Oton sukuhaara ei kuulunut Ruotsin ritarihuoneeseen. Pariskunnalla oli kuusi lasta. Nykyinen Schulmanien suku Suomessa polveutuu kahden pojan jälkeläisistä. **Otto Christoffer Schulman** kuoli 1771 ja on haudattu Hauhon kirkkoon Schulmanien sukhautaan.

Perheen tytär **Helena Juliana Schulman** (1733-1774) avioitui hauholaisen vänrikki **Joakim Fredrik Tillmanin** (1723-1777) kanssa. Joakim oli komennettu osallistumaan sotatoimien ohella Suomenlinnan rakentamiseen usean vuoden aikana. Hän oli myös jäsenenä Hämeenlinnan sota-oikeudessa vuonna 1776.

Helena Julianan kapteeninveli **Carl Fredrik Schulman** oli avioitunut **Joakim Fredrikin** sisaren **Ebba Christina Tillmanin** kanssa. Osa tämän pariskunnan jälkeläisistä on sukua paitsi Walldén, myös **Stenroth**-suvun kautta.

Tillman-suku näyttäisi olevan pappissuku Ruotsista, Taalainmaalta. Joakimin ja Ebban isoisä on tullut katselmuskirjurina sotajoukon mukana Suomeen 1600-luvun lopussa ja jäänyt, kuten monet ruotsalaiset sotilaat, Suomeen. (*Soanlinna, V.V. Tillman-suvun alkuperä Genos 25(1954), s. 18-20.*)

Magdalena Juliana Tillmanin (1774-1853) puoliso **Erik Walldén** (1748-1824) toimi Iisalmen kappalaisena. Erikistä todetaan: "Ei ollut tarkka elintavoiltaan". Mahdollisesti juuri Iisalmissa perheen poika, katselmuskirjuri **Fredrik Erik Walldén** (1802-1877) tapasi seurakunnan kirkkoherran veljentyttären **Helena Sofia Collanin** (1807-1877). Kirkkoherra-setä huolehti veljensä lapsista, sillä veli, Helenan isä oli joutunut vaikeuksiin ja päätenyt vankilaan ja köyhyteen.

Fredrik Walldén ja Helena Collan kuolivat samana päivänä 10.1.1877. *Uusi sukukirja*-teoksessa lukee: "Matkustaessaan (Rantasalmelta) reellä joulun alla 1876 Kuopioon poikansa luo yhdessä vaimonsa kanssa he molemmat vilustuivat pahasti ja kuolivat samana päivänä." Tarkoituksena oli ollut viettää pariskunnan 50-vuotishääpäivää.

Nimismies **Fredrik Evert Walldénin** (1836-1903) avioitui Eva **Selma Maria Tandefeltin** (1843-1912) kanssa. *Tässä liitossa yhdistyi Walldénien kaksi (Sass, Schulman) ja Tandefeltien kolme (Brummer, Toll, von Vegesack) Balttian saksalaissukua.*

Pariskunta asui Nilsissä. Heillä oli 13 lasta, joista vain kolme poikaa ja kolme tytärtä eli aikuiseksi asti. Kaikki pojat ja Irene-tytär työllistyivät apteekkialalle. Pojista keskimäinen on äidinisäni, apteekkari **Weikko Walldén** (1877-1938).

<https://www.geni.com/people/Weikko-Walld%C3%A9n/6000000023725916314>

Fredrik E. Walldén

E. Selma M. Tandefelt

Weikko Walldén